

ОМБУДСМАН НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**ДО
Г-ЖА НАТАЛИЯ КИСЕЛОВА
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

**Г-ЖА ДЕНИЦА САЧЕВА
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИСИЯТА ПО ТРУДА И
СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА НА НАРОДНОТО
СЪБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

**Г-Н БОРИСЛАВ САРАФОВ
ВР. И. Д. ГЛАВЕН ПРОКУРОР
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

**Г-Н ГЕОРГИ ГЕОРГИЕВ
МИНИСТЪР НА ПРАВОСЪДИЕТО**

**Г-Н БОРИСЛАВ ГУЦАНОВ
МИНИСТЪР НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА
ПОЛИТИКА**

**УВАЖАЕМА ГОСПОЖО КИСЕЛОВА,
УВАЖАЕМА ГОСПОЖО САЧЕВА,
УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН САРАФОВ,
УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ГЕОРГИЕВ,
УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ГУЦАНОВ,**

През 2022 г. омбудсманът Диана Ковачева констатира, че незаконно се предоставят социални услуги за хора с увреждания, най-вече за хора с деменция и психично болни. Конкретният повод за установяване на такива практики беше извършена проверка в Дом за възрастни хора с психични разстройства и умствена изостаналост „Св. Георги“ в гр. Варна след възникнал пожар, при който са загинали четирима души.

В резултат от извършената проверка омбудсманът Диана Ковачева представи публично изключително тревожни констатации при предоставянето на такива услуги от нелицензирани доставчици.

Омбудсманът установи, че доставчикът на услугата - фирма „А 2017“ ЕООД, е получил десетки задължителни предписания за установени нарушения и срещу него са издадени актове за установени административни нарушения по чл. 9, ал. 2 от Закона за социалните услуги (ЗСУ). Домът не е отговарял на нито един стандарт за предоставяне на социални услуги. Въпреки това, той е продължавал да упражнява дейност и да приема нови потребители. Това води до застрашаване на живота и здравето на настанените лица, чиито права са системно нарушавани. Омбудсманът установи, че само за 4 месеца в този дом са починали 20 души и 4 са загинали при пожара, настъпил на 08.05.2022 г. Това е близо една четвърт от всички настанени по това време потребители.

След проверката на омбудсмана всички институции – прокуратура, МТСП, АКСУ и МП обясниха, че няма правна рамка, по която такъв тип незаконни дейности могат да бъдат санкционирани. Омбудсманът им припомни, че съгласно разпоредбата на чл. 36, ал. 3 от Закона за здравето, регионалните здравни инспекции (РЗИ) създават и поддържат публичен регистър на обектите с обществено предназначение при условия и по ред, определени с наредба на министъра на здравеопазването. В тази връзка е издадена и действа и към настоящия момент Наредба № 9 от 21 март 2005 г. за условията и реда за създаване и поддържане на публичен регистър на обектите с обществено предназначение, контролирани от РЗИ. В Приложение № 1 към чл. 1, ал. 2 и чл. 9, ал. 2 са изброени и обектите с обществено предназначение, контролирани от РЗИ като в т. 42 са изрично посочени „Специализирани институции за предоставяне на социални услуги - домове за деца, домове за възрастни хора с увреждания, социални учебно-професионални центрове, домове за стари хора, приюти и центрове за временно настаняване“.

На базата на констатациите в доклада и проверките на АКСУ, омбудсманът на Република България препоръча на министъра на здравеопазването, с оглед множеството смъртни случаи в дома, собственост на фирма „А 2017“ ЕООД и с цел предотвратяване на непосредствена опасност за живота и здравето на хората, настанени там, на основание чл. 38, ал. 3 от Закона за Здравето да бъде извършена спешна проверка от Регионална здравна инспекция - Варна и съответно при установяване на опасността, вече констатирана от омбудсмана, да се издадат нужните предписания за спиране на експлоатацията на обекта и извеждане на потребителите със съдействието на АСП.

Омбудсманът Диана Ковачева, като обществен защитник, натоварен с отговорността да защитава правата и законните интереси на гражданите посочи, че чл. 38, ал. 3 от Закона за здравето е ясен и категоричен за случаите, когато е налице непосредствена опасност за живота и здравето на хората. Държавните здравни инспектори трябва да спират незабавно с предписание експлоатацията на обекта или на части от него или на съответната дейност, както и да определят мерки за отстраняване на нарушенията и незабавно уведомяват директора на регионалната здравна инспекция.

До ден днешен, три години по-късно, министърът на здравеопазването и директорът на РЗИ – Варна не са отговорили на омбудсмана за това какви действия са предприели по отношение на издаване на предписание за закриване съгласно Наредба № 9 от 21 март 2005 г. за условията и реда за създаване и поддържане на публичен регистър на обектите с обществено предназначение, контролирани от РЗИ и дали е извършена проверка.

Най-притеснителното за институцията на омбудсмана е, че съгласно разпоредбите на Закона за социалните услуги, нарушителите носят само административнонаказателна отговорност и може да им бъдат наложени глоби или имуществени санкции. В нормативния акт не са предвидени по-сериозни наказания при повторни нарушения, нито принудителни административни мерки като затваряне на домовете и извеждане на потребителите, в които са констатирани чести и многобройни нарушения.

В тази връзка омбудсманът Диана Ковачева препоръча на министъра на труда и социалната политика да бъде предприета в спешен порядък законодателна инициатива за допълнение на Закона за социалните услуги като се регламентира принудителна административна мярка „преустановяване на дейност“ на обекти, за които се констатира, че предоставят социални услуги без издаден лиценз. Към момента липсва подобна разпоредба и санкцията за извършване на такава дейност без лиценз е единствено глоба или имуществена санкция. Също така, още през 2023 г. омбудсманът препоръча в Наредбата за качеството на социалните услуги да бъде регламентирана процедура за спешно извеждане на потребители на социални услуги от места, които не отговарят на законовите изисквания (без лиценз, с изтекъл или отнет такъв), както и своевременно на

тези потребители да бъде предложена алтернативна и съобразена с потребностите им социална услуга.

Другата сериозна препоръка, която отправи омбудсманът Диана Ковачева, свързана с незаконното предоставяне на такъв тип социални услуги, беше пред народните представители при представянето на Годишния си доклад за 2022 г. – да се изменени Наказателния кодекс, **като се криминализира дейността за нелегално предоставяне на социални услуги.**

В допълнение, омбудсманът препоръча да се измени Закона за социалните услуги с цел предоставяне на правомощия на Агенцията за качеството на социалните услуги за закриване на действащи социални услуги с отнет лиценз.

Тези законодателни препоръки на омбудсмана са представени в Народното събрание на 28.09.2023 г. пред Комисията по правата на човека и вероизповеданията, пред Комисията по въпросите на децата, семейството, младежта и спорта на 04.10.2023 г., пред Комисията за прякото участие на гражданите и взаимодействието с гражданското общество на 05.10.2023 г. и пред Комисията по образование и наука на 31.01.2024 г.

Всички народни представители са били единодушни с омбудсмана, че подобни деяния от страна на граждани, предоставящи незаконни социални услуги за хора с тежки форми на увреждания, са абсолютно недопустими и трябва да бъдат предприети спешни действия за промяна на законодателството за наказателно преследване на подобни деяния.

През 2022 г., след представянето на доклада за четиримата изгорели потребители, настанени в нелегалния дом „Св. Георги“ в гр. Варна, прокуратурата на Република България пое ангажимента, че ще съдейства за изменения в Наказателния кодекс, като ще обособи отделни състави на престъпления, свързани с предоставяне на незаконни социални услуги, особено на хора с тежки форми на увреждания, които застрашават пряко здравето и живота им.

За съжаление, нито една препоръка на омбудсмана не беше изпълнена и случаите се повтаряха през 2023 г. (смъртен случай на 94-годишна жена, настанена в незаконен Център за пълнолетни лица с деменция в с. Изгрев, област Плевен), 2024 г. (един изгорял възрастен човек с увреждане и трима пострадали в следствие на пожар, възникнал в незаконен Дом за стари хора в гр. Баня) и 2025 г., като в такива нелегални домове загинаха хора с увреждания.

По отношение на смъртния случай през 2023 г. в нелегален дом в с. Изгрев, в отговор на МТСП с изх. № 92-696/29.09.2023 омбудсманът е информиран, че още през 2022 г. Министерството на труда и социалната политика е поставило пред Министерството на правосъдието въпроса за регламентиране на наказателна отговорност на лицата, които предоставят социални услуги без лиценз или не спазват стандартите и критериите за качество на социалните услуги, определени в Наредбата за качеството на социалните услуги, когато тези нарушения водят до опасност за живота и здравето на лицата, ползващи социални услуги. Посочва се, че проблемът е поставян и на междуинституционално ниво с писма на министъра на труда и социалната политика (писма с изх. № 04-12-231 от 15.08.2022 г., № 04-12-281 от 07.10.2022 г. и № 04-12-301 от 02.11.2022 г. до министъра на правосъдието, писмо с изх. № 11-00-88 от 16.09.2022 г. до главния прокурор на Република България, писмо с изх. № 04-02-304 от 19.09.2022 г. до министъра на вътрешните работи, писмо № 04-12-197/20.09.2023 г. до МП). По информация на МТСП, предложението за промяна на НК е подкрепено от МВР и Прокуратурата на Република България.

В Постановление на Окръжна прокуратура – Плевен № 5161/01.03.2023 г., по повод на преписка, образувана по сигнал на омбудсмана за смъртния случай в нелегалния дом в с. Изгрев, прокуратурата посочва, че предоставянето на социални услуги без лиценз не е криминализирано от законодателя в Наказателния кодекс на Република България и по

същество представлява административно нарушение. Наказателното постановление се издава от изпълнителния директор на Агенцията за качеството на социалните услуги или от длъжностно лице, на което той е дал правомощия за това. Установяването на нарушенията, издаването, обжалването и изпълнението на наказателното постановление се извършва по Закона за административните нарушения и наказания.

През 2024г., след като един възрастен човек изгоря и трима постраднаха в следствие на пожар, възникнал в незаконен Дом за стари хора в гр. Баня, институцията на омбудсмана отново сезира МП и МТСП с препоръка за предприемане на спешни действия за регламентиране на наказателна отговорност на лицата, които предоставят социални услуги без лиценз или не спазват стандартите и критериите за качество на социалните услуги и тези действия водят до опасност за живота и здравето на лицата, ползващи социални услуги.

На 07.06.2025 г. отново беше оповестена публично информация за поредния случай на потресаващо нарушаване на човешките права на възрастни хора, държани в нечовешки, унижителни и уронващи човешкото достойнство условия в с. Ягода, област Стара Загора. Хората отново са били настанени в т. нар. „стаи под наем“, които на практика са незаконно предоставяна социална услуга. На 08.06.2025 г. подобно положение е констатирано и в дома в село Говедарци, Софийска област, а след извършената проверка там, потребителите спешно са изведени.

Институцията на омбудсмана счита, че всички случаи, свързани с незаконно предоставяне на социални услуги и третиране на настанените в тях лица по жесток и нечовешки начин, са изтезание по смисъла на Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание към ООН и Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа.

Още на 1 август 2022 г. омбудсманът Диана Ковачева внесе в Народното събрание предложение за законодателни промени в Наказателния кодекс за инкриминиране на деяния, унижаващи човешкото достойнство чрез причиняване на физическа болка или страдание, чрез въвеждане на нов състав на престъпление, който включва деяния, отговарящи на определенията за изтезание, мъчение, унижително третиране.

Вероятността да има много такива незаконно предоставяни социални услуги в страната е голяма и ще става още по голяма. За това алармира отново омбудсманът Диана Ковачева още през 2020 г., когато неин екип направи специално изследване на начина на предоставяне на социални услуги, особено такива за хора с деменция, в държавите Италия, Германия, Белгия, Холандия и Франция. Всички водещи специалисти невролози, работещи с хора с деменция, споделят изключително притеснителния факт, че това е една от водещите болести в Европейския съюз и все повече хора се разболяват от нея. За да могат те да водят нормален живот е необходимо изграждането на много и качествени здравни социални услуги за дементно болни и за психично болни лица. Тъй като близките им не могат да се грижат за тях, а лицензираните услуги в България са много малко, хората се принуждават да ползват социални услуги от лица, които осъществяват тази дейност незаконно, не са специалисти и в много случаи измъчват възрастните хора, настанени в тях.

Изводите, които прави институцията на омбудсмана, са четири:

Първо, всеки пълнолетен гражданин в България може да дава стаи под наем на хора с увреждания и да изпълнява ролята на социална услуга, без да бъде санкциониран.

Второ, няма институция в България, която да носи отговорност, когато някой незаконно предоставя здравни социални услуги за възрастни хора с увреждания.

Трето, броят на качествените здравни социални услуги за хора с увреждания в България е изключително малък, а хората, които имат нужда от настаняване, са много.

Четвърто, нито една институция не инвестира в човешки ресурс за изграждане на екипи, които да работят с хората с увреждания и да им помагат.

За огромно съжаление, институцията на омбудсмана се налага за пореден път да препоръча спешни законодателни промени – както в Наказателния кодекс, така и в Закона за социалните услуги, а именно:

1. Да се измени Наказателния кодекс, като се криминализира дейността за нелегално предоставяне на социални услуги.

2. Да се измени Законът за социалните услуги с цел предоставяне на правомощия на Агенцията за качеството на социалните услуги за закриване на действащи социални услуги с отнет, изтекъл или въобще липсващ лиценз.

3. Да се измени Законът за социалните услуги, като се създаде нова разпоредба, по силата на която да се вмени задължение на кметовете на общини, съвместно с органите на МВР, на всеки 6 месеца да проверяват социални услуги, които са с прекратен, отнет или заличен лиценз съгласно Закона за социалните услуги, за срок от 5 години.

С уважение,

**Д-Р АЙСУН АВДЖИЕВ
ГЛАВЕН СЕКРЕТАР
ОМБУДСМАН НА
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**